

ваного на означених принципах особистісно орієнтованої моделі взаємодії дорослих та дітей, що виявляється в довірливому ставленні до дитини, урахуванні її індивідуальних можливостей, забезпеченні їй на цій основі відчуття психологічної захищеності, успіху в різних видах діяльності, у створенні позитивного психоенергетичного простору, сприятливого для духу творчості. Педагогіка має чимало прикладів, коли створення духопіднесеної атмосфери допомагало педагогу досягти величезних успіхів у вихованні дітей. Найяскравішим з них є педагогічна діяльність видатного українського педагога В.О. Сухомлинського, його робота у школі під відкритим небом [12]. Результати цієї діяльності вражають: рівень словесної творчості дітей виявився дуже високим. Педагогічний секрет В.О. Сухомлинського, на нашу думку, передусім виявився в тому, що навчання, розвиток, виховання дітей відбувалися в ситуації рівноправного партнерського спілкування, а не педагогічного керування мовленнєвою чи пізнавальною діяльністю дітей. Адже для творчого польоту душа мусить бути вільною, незалежно від того, який мистецький досвід творця. І тільки у спілкуванні, коли одна людина чує, відчуває іншу людину, відкрита до неї, вихователю, налагодженому на естетичну хвилю, на красу, загадку, таємницю, можливо викликати у вихованців відповідні почуття, тим самим спонукати їхню творчу активність.

Отже, розвивальне середовище створюється з метою забезпечення умов для розвитку пізнавальних і творчих здібностей дітей, підтримки і стимулювання пізнавальної активності, забезпечення її подальшого росту; для реалізації засвоєних на заняттях способів діяльності, отриманих знань; для емоційного проживання різних ситуацій, для усвідомлення сприйнятої інформації. Воно передбачає можливість постійного оволодіння дітьми новими засобами діяльності, виконання нових дій, розвиток здібностей, містить у собі елементи новизни та проблемності і створює максимально позитивні, сприятливі умови для розвитку дитячої творчості, в тому числі й словесної, для виховання творчої особистості в цілому.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Концепція розвитку дитячого мовлення за Ж. Піаже // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С 22-29.
2. Богуш А.М., Орланова Н.П., Зеленко Н.І., Лихолетова В.К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
3. Венгер Л.А. Педагогіка способностей. – М.: Педагогіка, 1973. – 239 с.

4. Волощук І.С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. – К.: Пед. думка, 1998. – 156 с.
5. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психолог. очерк: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 94 с.
6. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991. – 432 с.
7. Давыдов В.В. Новый подход к пониманию структуры и содержания деятельности // Психологический журнал. – 1998. – Т. 19. – № 6. – С. 20-27.
8. Дьяченко О.М. Развитие воображения дошкольника. – М.: Просвещение, 1996. – 197 с.
9. Макарова Е.Г. В начале было детство: записки педагога. – М., Педагогіка, 1990. – 256 с.
10. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 74-81.
11. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. – К.: Знание, 1978. – 47 с.
12. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Вибрані твори: У 3 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 105-301.

The article examines processes, methods, models and systems of development of creative capabilities of children of preschool age, taking into account the individual features of every child. And also selection and drafting of the programs for creative development of child.

Keywords: creative capabilities, development, studies, individual features, pedagogical approach, system of development.

Отримано: 16.03.2010

УДК 159.913–055.2

Е.О. Жигульова

Відповідальне батьківство як засіб удосконалення культури здоров'я студенток

Обґрунтована висока значущість грудного вигодовування для психофізичного здоров'я дитини та матері.

Ключові слова: дитина, матір, грудне вигодовування, психофізичне здоров'я.

Обосновано високе значення грудного вскармливання для психологічного здоров'я ребенка и матери.

Ключевые слова: ребенок, мать, грудное вскармливание, психологическое здоровье.

Репродуктивне здоров'я нашого населення є предметом не тільки медичної науки і практики, але й усієї держави, оскільки воно прямо пов'язано зі здоров'ям нащадків, а отже – з майбутнім країни. З кожним роком скорочується як абсолютна чисельність, так і питома вага дітей і підлітків у загальній кількості населення, а це, без сумнівів, буде негативно позначатися на трудовому потенціалі держави. Кризові демографічні процеси, які спостерігаються в багатьох країнах світу, мають в Україні свої причини і особливості, де зменшення чисельності населення одночасно супроводжується погіршенням стану здоров'я людей, зокрема їх репродуктивної функції [1, с. 476].

Найважливішими інтегральними критеріями, які характеризують репродуктивне здоров'я жінок, є показники материнської і дитячої смертності. Хоча за останнє десятиріччя материнська смертність в Україні істотно знизилась, вона залишається в декілька разів вищою, ніж в західно-європейських країнах. Виходячи з цього, зниження материнської і дитячої захворюваності та смертності є на сьогодні найважливішим державним завданням [1, с. 477; 8, с. 93].

Багаторічні фундаментальні і прикладні дослідження дозволили вченим істотно доповнити концепцію щодо безпечного материнства та розробити стратегію покращення репродуктивного здоров'я жінок нашої країни. Практичним вихідом із цієї проблеми було також обґрунтування та розробка шляхів реалізації низки важливих Національних програм щодо збереження здоров'я жінок та їх репродуктивної функції: планування сім'ї (1996–2000 рр.), репродуктивне здоров'я (2001–2005 рр.), про затвердження комплексних заходів щодо заохочення народжуваності на 2002–2007 рр., затвердження концепції безпечного материнства (2003 р.), репродуктивне здоров'я нації до 2015 р. [8, с. 92].

Сьогодні більше 50 % вагітних жінок мають різні захворювання внутрішніх органів, тому їх стан здоров'я не може забезпечити народження здорового покоління. Підтвердженням цього є той факт, що кожний третій новонароджений має ознаки порушень здоров'я. Тільки 8 % дітей при народженні можна вважати здоровими. Спостерігається також високий відсоток народження недоношених і незрілих дітей, медичне виходження яких обходиться державі в сотні разів дорожче, ніж доношених. У виникненні порушень дитородної функції жінок найбільш значущими є такі медико-

соціальні чинники ризику: стресорні ті психоемоційні навантаження, несприятливі матеріально-побутові умови, негативні екологічні фактори, нераціональне харчування [6, с. 281].

Вивчення цих чинників дозволило вченим зробити висновок, що в популяції створюється практично замкнений цикл: хвора школярка – хвора вагітна – хворий плід – хвора дитина – хворий підліток – хворі батьки, і з кожним 20-літтям цей цикл стає все більш вираженим. Тому створення системи організаційної та профілактичної спрямованості передбачає, насамперед, здійснення заходів ще на етапі до настання вагітності, а саме: проведення цілеспрямованої роботи з дівчатками-підлітками, студентками та жінками дитородного віку щодо поінформованості відповідального батьківства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості грудного вигодовування як складової відповідального батьківства щодо підвищення культури здоров'я студенток.

Принципово важливою умовою формування гармонійної особистості є вчасне створення сприятливого клімату для психологічного розвитку дитини, тобто можливість повноцінно прожити кожний віковий період. Це передусім означає, не пригнічувати природні, найбільш бажані для дитини у даний період онтогенезу форми життєдіяльності.

На думку І. М. Воронцова, природне вигодовування – шлях до подальшого вдосконалення людини, розкриття її додаткових можливостей, до формування здоров'я, довголіття, таланту та доброти людських відносин [2, с. 23-25]. Природне вигодовування – єдиний спосіб годування дитини, що чинить унікальний біологічний вплив на її здоров'я. Найсучасніші наукові дослідження переконливо підтверджують принципову незамінність природного вигодовування для оптимального розвитку дитячого організму.

Наука про дитяче харчування, яка існує понад 150 років, природне вигодовування жіночим молоком вважає “золотим стандартом” дитячої дієтології [2, с. 12]. Для України природне вигодовування є традиційним, його переваги ніколи не піддавалися сумніву. Майже кожна жінка, яка готується стати матір'ю, бажає гдувати свою дитину груддю. Але на практиці більшість породіль абсолютно не готові до цього і потребують належної професійної допомоги. Згідно з офіційною статистикою МОЗ України лише близько половини українських матерів годують груддю малюків до тримісячного віку і тільки одна третина – до 6 місяців [3, с.17].

Безперечно, основною мотивацією для годування грудьми є турбота про здоров'я дитини. Про переваги материнського молока для росту та розвитку малюка, його або її здоров'я не тільки в

дитинства, але й у дорослому віці загалом добре відомо. Не викликає сумнівів і користь грудного вигодовування для психологічного розвитку дитини, формування її психо-емоційного зв'язку з матір'ю, який є основою для побудови усіх подальших міжлюдських стосунків. Водночас низька поінформованість молоді, жінок репродуктивного віку, вагітних щодо переваг грудного вигодовування створюють передумови для зниження лактації вже через 2-3 місяці вигодовування грудьми [6, с. 281; 9, с. 3-4]. Природне вигодовування – найбільш фізіологічний, адекватний та повноцінний вид вигодовування дітей грудного віку. Вигодовування дітей першого року життя материнським молоком у всі часи вважалося найбільш оптимальним видом харчування, оскільки за своїми властивостями це унікальний продукт [11, с. 7-9].

У нашій країні природне вигодовування завжди вважалося пріоритетним видом харчування дітей першого року життя. Підтвердженням тому можуть бути слова, написані Н.М. Максимовичом-Амбодиком понад 200 років тому в першому російському керівництві з догляду за дітьми “Искусство повивания, или Наука о бабичьем деле”: “...каждая здоровая мать имеет обязанность кормить грудью дитя свое; по крайней мере таков есть закон Природы, ибо она все к тому делает приготовления”. На сьогодні переваги природного вигодовування ні в кого не викликають сумнівів. Це пояснюється не тільки унікальним складом харчових речовин материнського молока, великою кількістю в ньому біологічно активних сполук та захисних факторів, які впливають на ріст, розвиток, формування імунітету, психосоціальний розвиток дитини, а й можливістю досягнення функціональної єдності дитячого та материнського організму [13, с. 101-105].

Жіноче молоко – найбільш безпечне харчування для дитини та економічно вигідне для держави. Тому підтримка практики грудного вигодовування не тільки основна проблема нутріціології раннього дитинства, а й суттєвий компонент здоров'ятворчих технологій [6, с. 283; 7, с. 43].

З другого боку, лактація є чинником, який не може не впливати на здоров'я матері. Безпосередня користь для жінки від годування грудьми у перші тижні і місяці після народження дитини тепер уже не викликає сумнівів. Добре відомо, що ранній початок грудного вигодовування сприяє відновленню сил жінки після пологів, прискорює інволюцію матки, запобігає інфекційно-септичним ускладненням, зменшує кровотрату та ризик післяпологової кровотечі, що сприяє збереженню гемоглобіну в організмі матері та знижує рівень материнської смертності [2, с. 210-212].

Лактаційна аменорея упродовж якогось часу після пологів дає змогу зберегти запаси заліза в організмі жінки. Мати, яка годує грудьми, швидше позбувається надлишку ваги, який виник під час вагітності, а її маса тіла швидше повертається до тієї, яка була на момент зачаття дитини. Гормональні зміни, які супроводжують лактацію, сприяють формуванню у матері прив'язаності до малюка та допомагають справитися із суттєвим фізичним та емоційним навантаженням, якого потребує догляд за маленькою дитиною. Пролактин, рівень якого суттєво зростає при частому прикладанні дитини до грудей, знімає напруження у матері та викликає сонливість, тому вночі, навіть годуючи малюка, жінка чудово відпочиває. Усе це робить раннє материнство легшим і приємнішим [10, с. 53].

Отже, грудне вигодовування захищає здоров'я матері: сприяє нормальному перебігу післяпологового періоду, профілактиці мастопатії, пухлин молочної залози, матки та яєчників у майбутньому, допомагає запобігти небажаній вагітності після пологів.

Слід відзначити і важливий соціальний чинник: грудне вигодовування є значно дешевшим, ніж штучне. Годування груддю заощаджує час і кошти на приготуванні їжі та лікуванні хвороб, що можуть виникнути внаслідок штучного вигодовування немовляти. І нарешті, тільки годуючи дитину груддю, жінка повною мірою відчуває щастя материнства.

Упродовж усього періоду підготовки жінки до пологів і подальшої лактації важливе значення для неї має психологічна підтримка як у сім'ї, так і з боку медичного персоналу. Вагітна жінка має бути впевненою у своїх силах, в успіху пологів і лактації. Особливої уваги потребують жінки, які чекають на першу дитину [2, с. 210].

Природне вигодовування відіграє важливу роль у процесах розвитку психоемоційних взаємовідносин між матір'ю і дитиною. Сьогодні саме годування грудьми розглядається як могутній емоційний стимул у процесі становлення психічних функцій дитини. Відмічено, що під час годування грудьми між матір'ю і дитиною встановлюється особлива близькість, яка зберігається на довгі роки, а за деякими даними, на все життя [13, с. 167-170].

Таким чином, для повноцінного розвитку дитини грудне вигодовування має надзвичайно велике значення: це контакт з мамою, звичні запахи і смаки, тілесний комфорт, задовільнення рефлексу смоктання, почуття безпеки, джерело їжі і життя, налагодження всіх функцій організму, становлення і розвиток імунної, нервової та ендокринної систем. При відсутності грудного вигодовування неможливо виростити дитину, гармонійною в усіх відношеннях [2, с. 243-245].

Годування груддю є найкращим приводом для ідеального спілкування матері та дитини через контакт очей, вираз обличчя, ніжний дотик, заспокійливий запах, смоктання грудей та життєдайне молоко. Цей ніжний діалог допомагає створити стосунки, які ґрунтуються на любові та довірі.

Грудне вигодовування має неперевершений позитивний вплив на формування нервової системи. Так, поліненасичені жирні кислоти, які містяться у грудному молоці, розглядаються як “прискорювачі” дозрівання і розвитку центральної нервової системи, особливо у дітей, які народились передчасно [4, с. 18].

Чому так важливо раннє прикладання дитини до грудей матері, контакт “шкіра до шкіри” після народження і спільне цілодобове перебування з матір’ю у пологовому будинку? Стрес, який дитина переносить під час народження, незрівняний за силою ні з однією стресовою дією у наступні роки життя. Тому перше, що дитина повинна відчутти і побачити у цьому новому для неї і незнайомому світі, має бути материнське тепло, обличчя і голос матері, в утробі якої вона жила і розвивалась 9 місяців.

Почуття комфорту і захищеності у дитини з перших хвилин життя може формувати тільки контакт з матір’ю, прикладання до грудей відразу після народження, у перші 30 хвилин життя, викладання малюка на живіт матері у пологовій залі, тобто контакт “шкіра до шкіри” протягом не менше 60 хвилин [11, с. 65-66].

Раннє прикладання новонародженого до грудей матері відразу після народження, контакт “шкіра до шкіри” сприяють більш тривалій і успішній лактації у матері, заселенню організму новонародженого материнськими біфідо- і лактобактеріями, що визначатиме фізіологічне становлення мікрофлори та імунітету у дитини, формуванню почуття захищеності у новонародженої дитини, формуванню почуття прив’язаності матері до дитини [12, с. 45-47].

Психологічні аспекти підготовки вагітних до пологів і грудного вигодовування. Провадження сучасного ведення лактації і грудного вигодовування обов’язково супроводжується потребою вирішення цілої низки психологічних проблем, які є значною перешкодою для реалізації можливості жінки як матері, що годує грудьми. Розповсюдженість грудного вигодовування в Україні ускладнена тим, що жінка дуже часто має незадовільний соціальний, побутовий і матеріальний стан. Внаслідок такої невлаштованості і невпевненості в майбутньому у багатьох з них виникає психологічний дискомфорт. Дуже часто грудне вигодовування не підтримують родичі жінки, які вважають, що вигодовування з пляшки значно простіше, усуває цілу низку труднощів і не гірше за природне

вигодовування [11, с. 34-37].

Саме тому для успішної реалізації програми підтримки грудного вигодовування потрібне залучення до участі в ній спеціалістів-психологів і психологів-перинатологів.

Для успішних пологів і наступного грудного вигодовування дуже важливою є попередня підготовка жінки ще під час вагітності, яка насамперед спрямована на психологічну адаптацію до цих процесів. Необхідною є також обізнаність матерів, психокорекція, звільнення від комплексу страху перед пологами, формування домінанти на грудне вигодовування, а також підготовка родичів майбутньої матері до ідеї тривалого грудного вигодовування [6, с. 282; 13, с. 98-101].

Під час підготовки вагітних до пологів і грудного вигодовування головним завданням психолога є пояснення матері, що її майбутня дитина здатна до емоційних переживань і володіє розвиненими органами почуттів. Це допомагає жінці створити оптимальні умови для розвитку утробного плода, запобігти його стресам. Другим, не менш важливим завданням, є впевнити жінку в тому, що вагітність, пологи і грудне вигодовування – це фізіологічна норма, реалізація якої необхідна як для жіночого здоров’я, так і для здоров’я дитини. Саме тому необхідним елементом підготовки до пологів повинна бути психокорекція, тобто переробка негативного досвіду вагітної. Важливим елементом підготовки до сприятливих пологів є звільнення від комплексу страху перед пологами, а також досягнення розслабленості та психоемоційної свободи жінки [12, с. 34-39].

Формування домінанти на грудне вигодовування. Для того, щоб жінка прийшла до рішення про необхідність грудного вигодовування, вона повинна проникнутись ідеєю дбайливого ставлення до немовляти. Використовуючи високу здатність вагітних до навіювання, доцільно звертатися до їх підвищеної чутливості по відношенню до майбутньої дитини. Апелюючи до беззахисності новонародженого, його повної залежності від матері, негативних наслідки від порушення контакту з нею, можна підвести матір до твердого рішення годувати дитину грудьми [2, с. 110-115]. При підготовці вагітних до грудного вигодовування найбільш дієвим виявляються не просто заклик годувати грудьми, а наголос на відчуття і переживання новонародженого і немовляти, його потреби у контакті з матір’ю. Це завдання найбільш ефективно вирішується шляхом вивчення психології новонародженого, в результаті чого жінки самі доходять висновку, що саме грудне вигодовування найкращим чином відповідає бажанням і потребам дитини. Після пологів такі жінки виявляються готовими до багатьох несподіванок і не розгублюються при перших проблемах – вони з ними знайомі і знають як з ними

впоратись. Як правило, жінки, котрі пройшли таку підготовку, мають великий потенціал якості матерів, які годують, і продовжують природне вигодовування своїх дітей не менше року. Треба також підкреслити, що такі жінки впевнені у самостійному прийнятті такого рішення без сторонньої допомоги [3, с. 16; 9, с. 5-6].

Віддалений вплив грудного вигодовування на здоров'я матері і дитини. Сучасними науковими дослідженнями доведено, що ризик розвитку у майбутньому ожиріння, атеросклерозу, цукрового діабету, хронічних захворювань органів травлення, а також стоматологічних порушень значно нижчий у немовлят, які годувались грудьми, ніж у дітей, які вигодовувались штучними сумішами.

Природне вигодовування позитивно впливає на здоров'я матері. В першу чергу, сприяє нормальному перебігу післяпологового періоду (зменшує ризик кровотеч, анемії, гнійно-септичних захворювань). Грудне вигодовування – це надійний фізіологічний метод запобігання непланової вагітності. Воно сприяє профілактиці мастопатій, пухлин молочних залоз, матки, яйників у майбутньому [1, с. 479].

Лактація є природним завершенням репродуктивного циклу, який розпочинається вагітністю і пологами, тому цілком закономірно, що годування грудьми – це, крім усього іншого, ще й вагомий природний чинник, що може ефективно впливати на здоров'я жінки упродовж довгого часу після пологів, навіть у пострепродуктивному віці.

І нарешті, тільки годуючи дитину грудьми, жінка відчуває ні з чим незрівняне щастя материнства.

Наведені аргументи у поєднанні з багатьма іншими переконливо свідчать, що будь-яка спроба позбавити дитину природного грудного вигодовування може розцінюватися як екологічна катастрофа для цієї дитини. Згідно з Міжнародною конвенцією про права дитини, до якої у 1991 році приєдналась Україна, кожна дитина має незаперечне право на вигодовування материнським молоком. Суспільство та держава зобов'язані забезпечити дитині повноцінне харчування, умови для фізіологічного розвитку, формування здоров'я, навчання, тобто для становлення її як особистості.

Головним завданням психологів, соціальних працівників, медичних працівників є підтримання грудного вигодовування на різних етапах лактаційного періоду, що забезпечить тривале й успішне грудне вигодовування, а отже, збереже і поліпшить здоров'я дітей та матерів.

Слід підкреслити, що проблема охорони репродуктивного здоров'я в Україні має стати міждисциплінарною. Необхідним є залучення до співпраці вчених та практиків різних спеціальностей, насамперед гігієністів, психологів, педіатрів, демографів, організа-

торів охорони здоров'я. У наш час постала необхідність подальшого проведення наукових розробок з профілактики порушень репродуктивного здоров'я жінок, починаючи з підліткового віку.

Потрібен перехід від пасивного спостереження до активного управління процесами формування належного рівня і якості життя всього населення, покращення популяційного здоров'я, зниження смертності та збільшення тривалості життя. Кожна людина має бути освіченою в галузі медичної екології, поінформованою щодо чинників ризику для здоров'я, мати чіткі переконання щодо сприятливих для здоров'я певних понять, ціннісних орієнтацій, знань і зусиль.

Досвід розвинених країн переконливо свідчить, що роз'яснення основ зміцнення здоров'я, санітарно-освітні заходи, формування у громадян потреби у здоровому способі життя забезпечують необхідні умови для збереження і відновлення здоров'я населення. Уряд не буде мати успіху в своїх зусиллях, спрямованих на тривалий економічний розвиток, якщо для більшості дітей не буде забезпечено умов оптимального росту і розвитку, особливо завдяки відповідній практиці вигодовування. Враховуючи надзвичайно важливе значення грудного вигодовування для здоров'я дитини і матері, стратегія вигодовування дітей грудного і раннього віку має набувати подальшого розвитку і підкреслювати необхідність національної політики харчування дітей раннього і грудного віку, а також забезпечувати охорону, сприяння і підтримку грудного вигодовування серед молоді.

Список використаних джерел

1. Антипкін Ю.Г. Репродуктивне здоров'я жінок як важлива складова покращення демографічної ситуації в Україні / Ю.Г. Антипкін // Журн. АМН України. – 2007. – Т.13. – №3. – С.476-485.
2. Воронцов И. М. Естественное вскармливание детей, его значение и поддержка / И. М. Воронцов, Е. М. Фатеева. – СПб.: ИКФ “Фолиант”, 1998. – 272 с.
3. Втілення Ініціативи ВООЗ – ЮНІСЕФ “Лікарня, доброзичлива до дитини” у практику родопомічних закладів України / І. В. Бурлуцька, О. Л. Шлемкевич, Н. М. Машталер, О. Є. Ошуркевич // Практична медицина. – 2003. – Т. 9, № 2. – С. 16-18.
4. Грибакин С.Г. О значении биологически активных веществ и защитных факторов женского молока // Вопр. охр. матер. и детства. – 1985. – Т. 30. – № 1. – С. 17-20.

5. Жигульова Е.О. Вплив харчової міді на активність генів, які забезпечують гомеостаз міді у новонароджених // Шевченківська весна: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 90-річчю з дня заснування Українського Студентського Наукового Товариства Київського Університету Святого Володимира. – Вип. VI: У 4-х част. – Ч. 2 // За заг. ред. проф. О.К. Закусила. – К.: Обрії, 2008. – С. 40-41.
6. Жигульова Е.О. Грудне молоко як основа природного вигодовування новонароджених // Матеріали Міжнародної конференції “Сучасні проблеми біології, екології та хімії”, присвяченої 20-річчю біологічного ф-ту ЗНУ. – Запоріжжя, 2007. – С. 281-283.
7. Жигульова Е.О., Платонова Н.А. Изменение метаболизма меди у новорожденных, вскармливаемых молочными смесями // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Вчені майбутнього”. – Одеса, 2002. – С. 43-44.
8. Крутій Л.М., Шлемкевич О.Л., Бурлуцька І.В., Думська В.І. Грудне вигодовування та сучасне ведення лактаційного періоду / Л. М. Крутій, О. Л. Шлемкевич, І. В. Бурлуцька, В. І. Думська // Медицина залізничного транспорту України. – 2004. – № 3. – С. 92-95.
9. МОЗ України. Програма “Підтримка грудного вигодовування дітей в Україні на 2000–2005 роки”. – К., 2000. – 12 с.
10. Моисеенко Р. А. “Больница, дружественная к ребенку” в Украине / Р. А. Моисеенко, Л. И. Тутченко, Е. Е. Шунько // Доктор. – 2002. – № 3. – С. 53-57.
11. Моисеенко Р.О., Шунько Є.Є., Костюк О.О. Грудне вигодовування: Навчальний посібник. – К., 2001. – 110 с.
12. Розвиток ініціативи “Лікарня, доброзичлива до дитини” в лікувально-профілактичних закладах охорони здоров’я матері та дитини України: Метод. рекомендації МОЗ України. – К., 2002. – 72 с.
13. Фатеева Е.М., Цареградская Ж.В. Грудное вскармливание и психологическое единство “мать-дитя”. – М.: Фолиант. – 2000. – 211с.

The importance of breast feeding for the psychophysical health of child and the mother is emphasized.

Key words: child, mother, breastfeeding, psychophysical health.

Отримано: 2.03.2010

УДК 372.034

С.І.Заболоцька

Моральна поведінка дошкільника як ПРЕДМЕТ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

Аналізуються суть моральної поведінки та психолого-педагогічні детермінанти її становлення у дошкільників.

Ключові слова: моральна поведінка, рефлексія, совість, вчинок, моральна оцінка, моральна дія.

Анализируются психолого-педагогические детерминанты морального поведения дошкольников.

Ключевые слова: моральное поведение, рефлексия, совесть, моральная оценка, моральное действие.

За останні десятиріччя психологічна думка має вагомий доробок, що розкриває різні аспекти морального розвитку особистості, і зокрема, регулятивний (С.Ф.Анісімов, Л.І.Божович, Ю.М.Ковальчук, Г.І.Морева, Р.Рудольф, Х.Штольц, В.Г.Щур, С.Г.Якобсон та ін.), що визначає як одну із функцій моралі регуляцію поведінки відповідно до прийнятої у суспільстві системи моральних цінностей. Саме становлення її особливих форм є тим психологічним принципом, який забезпечує суспільно значущу поведінку – моральну поведінку.

Механізмом у моральній поведінці виділяється її зовнішня та внутрішня сторона. Однією із головних складових моральної поведінки є моральна дія. Психологами моральна дія розглядається як акт морального самовизначення людини, в якому вона стверджує себе як особистість у своєму ставленні до іншої людини, самої себе, групи чи суспільства в цілому. Загальнопсихологічний аспект вчинку досліджували Л.І.Божович, Л.С.Виготський, Л.А.Висотіна, Л.Б.Волченко, О.О.Гусейнов, С.Д.Максименко, І.П.Маноха, О.І.Пенькова, Ж.Піаже, В.О.Татенко, В.А.Роменець, Л.І.Рувінський, С.Л.Рубінштейн, М.В.Савчин, Т.Е.Саксонова, Є.М.Сурков, В.В.Фадєєв, П.Р.Чамата, С.Г.Якобсон та ін.

Внутрішня сторона морального розвитку особистості включає: моральні мотиви, настанови і стосунки, які проявляються у діях та поведінці особистості (М.Й.Боришевський, Є.В.Суботський, Т.Н.Овчиннікова та ін.), вольові якості особистості (К.М.Вентцель, В.К.Демиденко, І.С.Мар’єнко, М.В. Савчин та ін.), адекватність